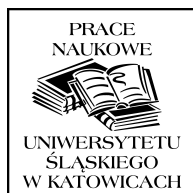

Synonimia pojęć prawdziwościowych – teoria i nauczanie

NR 2563

40 LAT
UNIwersytetu
Śląskiego

Danuta Krzyżyk

Synonimia pojęć prawdziwościowych — teoria i nauczanie

Redaktor serii: Dydaktyka Języka i Literatury Polskiej
Ewa Jaskółowa

Recenzent
Jadwiga Kowalikowa

Spis treści

Wstęp. Cel, zakres, metody badań	7
Rozdział I	
W poszukiwaniu istoty prawdy	13
Kategoria <i>prawda</i> w ujęciu przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych	16
Językowy obraz <i>prawdy</i> w wypowiedziach młodzieży szkół średnich	26
Rozdział II	
Pojęcia prawdziwościowe w systemie języka	33
Modalność epistemiczna	34
Pojęcia prawdziwościowe	37
Pojęcia prawdziwościowe w języku uczniów szkół średnich. Wyniki badań empirycznych	41
Rozdział III	
Stan badań nad synonimią leksykalną	46
Definicje i podziały synonimów.	46
Synonimia pojmowana tylko jako równoznaczność	47
Synonimia pojmowana tylko jako bliskoznaczność	50
Synonimia rozumiana przede wszystkim jako równoznaczność, ale i bliskoznaczność	55
Synonimia pojmowana jako równoznaczność i bliskoznaczność	62
Synonimia pojęć prawdziwościowych	70
Synonimy pojęć prawdziwościowych w języku uczniów. Wyniki badań empirycznych	77

Rozdział IV	
Implikacje dydaktyczne	80
Kształcenie sprawności leksykalnej uczniów w zakresie pojęć praw- dziwościowych	83
Propozycje ćwiczeń	87
Szkoła podstawowa	87
Gimnazjum	92
Szkoła średnia	98
Scenariusze lekcji	105
Szkoła podstawowa	105
Gimnazjum	115
Szkoła średnia	123
Uwagi końcowe	132
Aneks	138
Bibliografia	141
Indeks osobowy	153
Summary	157
Résumé	158

Wstęp

Cel, zakres, metody badań

Współczesny świat postrzegany jest jako chaos. Ludzie reprezentują wiele różnych światopoglądów, wysuwają zupełnie odmienne wnioski z tych samych faktów, deklarują i uznają bardzo różne wartości, różne ich hierarchie. Życie przestało być uporządkowaną całością, więzi międzyludzkie już nie zobowiązują do niczego, wytyczone cele są zmienne, a ich realizacja świadczy o relatywizmie etycznym współczesnego człowieka. Również język, tak istotny element naszego myślenia i komunikowania się, pozostając pod nieustannym wpływem mass mediów, gier politycznych, reklamy, ulega przemianom. Zatraca się etyczny wymiar słowa, etyczny wymiar komunikacji.

Takie postrzeganie otaczającej nas rzeczywistości przez socjologów, filozofów, językoznawców, a także dydaktyków¹ wpłynęło w ostatnich latach na istotne przewartościowanie celów nauczania. Na plan pierwszy wysunięto kształcenie sprawności językowej (nazywanej przez Chomsky'ego wykonaniem językowym), ze szczegól-

---

¹ Por. Z. Bauman: *Dwa szkice moralności ponowoczesnej*. Warszawa 1994; J. Gajda: *Wartości w życiu człowieka*. Lublin 1997; J. Hołówa: *Relatywizm etyczny*. Warszawa 1981; H. Kuhn: *Prawda w pogmatwanych czasach*. „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1987, nr 4, s. 3–9; K. Ostrowska: *W poszukiwaniu wartości. Ćwiczenia z uczniami*. Gdańsk 2000; J. Puzynina: *Słowo – wartość – kultura*. Lublin 1997; J. Puzynina: *Język wartości*. Warszawa 1992; J. Ratzinger: *Prawda. Wartość. Władza*. Kraków 1999; *W poszukiwaniu zapomnianych wartości*. Red. M. Sinica. Zielona Góra 1995.

nym uwzględnieniem odpowiedzialności za słowo, rzetelności i precyzji wypowiedzi, skuteczności porozumiewania się. Nauka języka stała się nauką dla języka. Uczeń zatem nie tylko poznaje określone elementy rzeczywistości językowej, ale równolegle przygotowuje się go do ich wykorzystania w praktyce językowej – w różnych sytuacjach komunikacyjnych.

Celem mojej pracy jest: (1) uporządkowanie i opis leksykalnych środków wyrażania różnych rodzajów i stopni przypuszczenia (pojęć prawdziwościowych) z uwzględnieniem zachodzącej między nimi relacji synonimii; (2) zdiagnozowanie świadomości i sprawności uczniów szkół średnich w zakresie pojęć prawdziwościowych i ich synonimów; (3) wskazanie, na ile zasadne jest mówienie o pojęciach prawdziwościowych w praktyce szkolnej, na jakich etapach nauczania, w powiązaniu z jakimi kręgami tematycznymi.

Realizacji wytyczonych celów podporządkowana jest zawartość poszczególnych rozdziałów, także ich paralelna struktura. W każdym z rozdziałów wychodzę od rozważań teoretycznych na temat kolejnych problemów, by następnie na ich tle i w powiązaniu z nimi przedstawić wyniki przeprowadzonych przeze mnie badań i/lub implikacje dydaktyczne. Badania testowe przeprowadziłam w latach 1995–1998 wśród 1000 uczniów klas III i IV różnego typu szkół średnich województwa śląskiego (licea ogólnokształcące, licea zawodowe, technika). Test składał się z 10 zadań, odwołujących się zarówno do myślenia dywergencyjnego (zadania otwarte), jak i myślenia konwergencyjnego (zadania zamknięte). W teście znalazły się – ze względu na treść poleceń – zadania definicyjne (o znaczenie terminów i pojęć); pytania o przynależność danej rzeczy, zjawiska, procesu; pytania o właściwości rzeczy, zjawisk, procesów oraz pytania o związki, zależności, stosunki między rzeczami, zjawiskami, procesami². Uczniowie odpowiadali na zawarte w teście pytania pisemnie. Wzór testu został zamieszczony w aneksie.

W rozprawie wychodzę od omówienia kategorii prawdy – w szerszym zakresie niż jest ona wpisana w pojęcia prawdziwościowe. Rozpatruję prawdę jako wartość poznawczą, logiczną, aksjolo-

---

² S. R a c i n o w s k i: *Pytanie i odpowiedź*. Warszawa 1967, s. 83–86.

giczną. Omawiam różne definicje prawdy zbudowane na gruncie filozofii, logiki, językoznawstwa (m.in. prace K. Ajdukiewicza, B. Chwedeńczuka, T. Doli, J. Gajdy, M. Krąpca, K. Ostrowskiej, W. Stróżewskiego). Przegląd stanowisk badawczych dotyczących kategorii prawdy zamykam konkluzją, że prawda, mimo wcześniej zasygnalizowanego pluralizmu, jest jednością. Postulatem naukowości określonych twierdzeń jest bowiem najczęściej ich intersubiektywność, czyli uznanie, że mają znaczenie dla wielu. Jedność prawdy nie oznacza zatem jednorodności twierdzeń prawdziwych, ale wskazuje ich komplementarność, zgodność z rzeczywistością, o której mówią, czy też zgodność z przekonaniami, które wyrażają. Intersubiektywność, i ściśle związany z nią dialog między ludźmi, sponuje zasadniczą jedność prawdy. Prawda jest więc wartością wspólną, w której wszyscy uczestniczą. Monolog – a zatem i jedna, absolutna definicja – jest dla prawdy niebezpieczny. Istniejące definicje uzupełniają się wzajemnie, ukazując wieloaspektowość omawianej kategorii.

Dopełnieniem rozważań nad istotą prawdy jest podjęta próba przedstawienia językowego obrazu prawdy w wypowiedziach badanych uczniów. Interesowało mnie, w jaki sposób respondenci definiują prawdę, w jakich kategoriach ją postrzegają, jaki jej obraz jest utrwalony w ich świadomości, a także jaki zestaw cech tego pojęcia przywołują, jak za pomocą środków językowych definiują prawdę.

Kolejną część pracy, w której wykorzystuję publikacje D. Rytel, R. Grzegorzycowej, A. Wierzbickiej, J. Puzyniny, B. Bonieckiej, S. Jodłowskiego, A. Mirowicza, J. Bralczyka, S. Grabiasa, poświęciłam omówieniu miejsca pojęć prawdziwościowych w systemie języka. W części tej charakteryzuję modalność – modalność epistemiczną w szczególności. Wskazuję między innymi, że modalność epistemiczna dotyczy świata zobiektywizowanych lub subiektywnych przekonań nadawcy – jego przypuszczeń, pewności, wnioskowania. Uwagę koncentruję na językowych wykładnikach modalności epistemicznej. Pomijam środki morfologiczne; ze względu na temat pracy szczegółowo omawiam leksykalne wyznaczniki prawdziwościowej oceny sądów, w tym: czasowniki mentalne w 1. osobie liczby pojedynczej (*myślę, sądzę, przypuszczam, uważam, wątpię*),

modalne przysłówki (*podobno, prawdopodobnie, przypuszczalnie*), modalne partykuły (*może, chyba*), czasowniki modalne występujące w tej funkcji sekundarnie, prymarnie zaś wyrażające modalność deontyczną (*móc, musieć, mieć*), bezokolicznikowe i nominalne konstrukcje (*jest pewne, jest możliwe*). Przyjęta za Jerzym Bralczykiem³ klasyfikacja pozwoliła mi na wstępne uporządkowanie pojęć prawdziwościowych (stopień pewności, subiektywizm, obiektywizm), także na wysunięcie, podlegających weryfikacji w dalszej części pracy, wniosków, że wyodrębnione klasy pojęć prawdziwościowych nie stanowią zwartej całości, tworzą je bowiem pojęcia o różnych odcieniach znaczeniowych; między pojęciami prawdziwościowymi przynależnymi do poszczególnych klas niejednokrotnie można wskazać na niewielkie różnice semantyczne, które pozwalają uporządkować pojęcia prawdziwościowe w ciągi synonimiczne.

Kontynuacją części teoretycznej pracy jest opis uzyskanego materiału rzeczowego dotyczącego znajomości przez uczniów szkół średnich pojęć prawdziwościowych i ich znaczeń, a także pełnionych przez nie funkcji w wypowiedzi (sposób modyfikacji przekazywanych treści). W poleceniach do odpowiednich zadań testu nie pojawiło się jednak sformułowanie „pojęcia prawdziwościowe”, gdyż, zgodnie z założeniami programowymi, na żadnym z poziomów nauczania nie jest ono wprowadzane. W toku nauki uczniowie poznają natomiast takie terminy, jak: modulanty, wyrazy modalne, językowe wyznaczniki odpowiedzialności za własne słowa, językowe wyznaczniki subiektywności sądów. Uczą się także, w związku z kształceniem różnych form wypowiedzi, poprawnie i świadomie stosować te wyrazy w tworzonych tekstach. Do tej wiedzy właśnie i do zbudowanych na niej umiejętności nawiązywały zadania testu.

Rozdział trzeci poświęciłam omówieniu toczącej się od lat dyskusji na temat istoty synonimii i synonimów oraz ich klasyfikacji. Za Eugeniuszem Grodzińskim⁴ wyróżniłam cztery grupy badaczy, któ-

³ Por. J. Bralczyk: *O leksykalnych wyznacznikach prawdziwościowej oceny sądów*. Katowice 1978.

⁴ Por. E. Grodziński: *Językoznawcy i logicy o synonimach i synonimii*. Wrocław 1985.

rzy w odmienny sposób formułują definicję synonimu i traktują synonimię jako: (1) tylko równoznaczność (do tej grupy zaliczyłam: R. Laskowskiego, M. Grochowskiego); (2) tylko bliskoznaczność (P. Chmielowski, W. Doroszewski, M. Schabowska, Ch.F. Hockett, S. Skorupka); (3) głównie równoznaczność, ale i bliskoznaczność (S. Ullmann, J. Lyons, J. Apresjan, S. Jodłowski, A., P. Wierzbiccy); (4) równoznaczność i bliskoznaczność (H. Kurkowska i S. Skorupka, A. Cegięła i A. Markowski, Ch. Bally, R. Bailly, R. Tokarski, E. Grodziński, J. Maćkiewicz, S. Gajda). Przegląd stanowisk badawczych stał się podstawą do sformułowania własnej definicji synonimów, w której opowiadam się za włączeniem do niej zarówno bliskoznaczników, jak i równoznaczników. Definicja ta, moim zdaniem, może być również wykorzystana w praktyce szkolnej.

Na tle teoretycznych rozważań o synonimii leksykalnej rozpatruję synonimiczność pojęć prawdziwościowych.

Przyjmuję, że synonimiczne środki języka skupiają się w szeregi. Na czele danego szeregu/ciągu stoi zazwyczaj jeden wyraz, który jest określany mianem dominanty szeregu. Ma on treść najogólniejszą, najszerszy zasięg społeczny i tekstowy, ponadto pozbawiony jest nacechowania emocjonalnego i stylistycznego. Cechy znaczeniowe wyrazu, który stanowi ośrodek szeregu, powtarzają się w treści wszystkich pozostałych składników, jednocześnie każdy z elementów szeregu charakteryzuje się jeszcze pewnymi właściwościami szczególnymi, przeciwstawiającymi go nie tylko dominancie, ale i innym członom tego samego ciągu⁵. Wybrane pojęcia prawdziwościowe poddaję analizie jakościowej. Uwzględniam zarówno ich strukturę formalną, jak i cechy znaczeniowe.

Wyniki uzyskane z analizy z materiału językowego porównuję z odpowiednimi hasłami w *Słowniku synonimów polskich* pod redakcją Zofii Kurzowej⁶. Słownik ten wybrałam do analizy porównawczej ze względu na jego założenia teoretyczne i rozwiązania praktyczne. Autorzy słownika przyjmują bowiem, że synonimy odnoszą

---

⁵ D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz: *Kultura języka polskiego*. Warszawa 1982, s. 90–91.

⁶ *Słownik synonimów polskich*. Red. Z. Kurzowa. Warszawa 1998.

się do poszczególnych znaczeń wyrazu, mieszczą się w znaczeniu ogólnym, mimo różnych odcieni znaczeniowych⁷.

Przeprowadzone przeze mnie badania miały również zdiagnozować umiejętności uczniów w zakresie posługiwania się synonimami pojęć prawdziwościowych. Omówienie uzyskanych wyników badań kończy rozdział trzeci.

Wcześniejsze rozważania teoretyczne oraz analiza zgromadzonego materiału badawczego stały się podstawą do opracowania rozdziału o charakterze praktycznym. Wskazuję w nim miejsce i rolę pojęć prawdziwościowych w kształceniu sprawności leksykalnej dzieci i młodzieży, w edukacji polonistycznej w ogóle. Uznaję, że pojęcia prawdziwościowe (także synonimia pojęć prawdziwościowych) mogą i powinny być przedmiotem refleksji oraz ćwiczeń na lekcjach języka polskiego na wszystkich etapach edukacyjnych. Zagadnienia dotyczące pojęć prawdziwościowych w zaproponowanych przeze mnie modelach lekcji i zestawach ćwiczeń dla poszczególnych typów szkół zostały powiązane z różnymi działami szkolnej edukacji polonistycznej (literaturą, nauką o języku, ćwiczeniami w mówieniu i pisaniu), a także z elementami wychowania dla wartości.

---

⁷ Por. Wstęp do *Słownika synonimów polskich...*, s. 7–19; Z. Kurzowa: *Przeszłość i przyszłość słownika polskich synonimów*. „Poradnik Językowy” 1997, z 5, s. 1–14.

Indeks osobowy*

- A**jdukiewicz Kazimierz 9, 17, 141
 Aleksandrow Piotr 66
 Allen Barry 141
 Antosik Cecylia 141
 Anusiewicz Janusz 145
 Apresjan Jurij D. 11, 50, 56, 57, 58, 69, 141
 Arystoteles 17
 Awdiejew Aleksy 141
- B**agińska Lucyna 141
 Bailly René 11, 62
 Bakula Kordian 86, 141
 Bally Charles 11, 62, 63
 Baran Bogdan 19
 Barthes Roland 132, 141
 Bartmiński Jerzy 23, 26, 135, 143, 145
 Bartnik Czesław S. 141
 Bauman Zygmunt 7, 141
 Bejze Bohdan 18, 142, 151
 Bellert Irena 35
 Bergson Henri 20
 Bochenek Jolanta 83, 141
 Bogdan Krystyna 83, 143
 Bogusławski Andrzej 38, 142, 143
 Bojar Bożenna 142
 Boniecka Barbara 9, 35, 142
- Borysiuk Zbigniew 142
 Bralczyk Jerzy 9, 10, 38, 39, 71, 73, 136, 142
 Buczyńska-Garewicz Hanna 142
 Bullock Alan 150
 Bunting Karl-Dieter 142
 Buttler Danuta 11, 142
- C**ackowski Zdzisław 19, 143
 Carlyle Thomas 99
 Cegiela Anna 11, 50, 62, 63–64, 69, 142
 Chmielowski Piotr 11, 51, 142
 Chojnacki Robert 80, 148
 Chomiuk Aleksandra 83, 142
 Chomsky Noam 7
 Chwastek Danuta 83, 143
 Chwedeńczuk Bohdan 9, 16, 17, 143
 Cienkowski Witold 143
 Clero Claude 144
- D**ąbrowska Anna 104
 Dąbrówka Andrzej 143
 Dąbska-Prokop Urszula 63, 150
 Dobiosch Hubert 17, 143
 Dobrzyńska Teresa 150
 Dola Tadeusz 9, 18, 143

* W indeksie kursywą oznaczono strony, na których dane nazwisko występuje jedynie w przypisie do tekstu głównego.

- Doroszewski Piotr 148
Doroszewski Witold 11, 51, 143, 151
Dubisz Stanisław 145
Dudzik Maria 137, 143
Dunaj Bogusław 150
- E**lzenberg Henryk 143
- F**errero Bruno 111
Filipec Josef 63
Forycki Roman 143
Fritzhand Marek 143
- G**ajda Janusz 7, 9, 143
Gajda Stanisław 11, 66–68, 69, 144
Galarowicz Jan 17, 144
Garsztka Tadeusz 83, 143
Geller Ewa 143
Gis Anita 81, 83, 144, 145
Gloton Robert 144
Gołąb Zbigniew 35, 144
Gorzelski Roman 100
Góralczyk Paweł 144
Grabias Stanisław 9, 33, 35, 37, 40, 144
Grabowska Zuzanna 83, 143
Grice Paul H. 23, 24, 26, 137
Grochowski Maciej 11, 49, 50, 144
Grodziński Eugeniusz 10, 11, 47, 48, 50, 56, 62, 69, 70, 144
Grybosiova Antonina 144
Grzegorzczkova Renata 9, 26, 144, 145
- H**äring Bernhard 144
Hartmann Nicolai 144
Heidegger Martin 19, 144
Heinz Adam 35, 144
Heraklit z Efezu 99
Herbut Józef 18, 146
Hildebrand Dietrich von 123, 124, 126, 144
Hockett Charles F. 11, 52
Hołówka Jacek 7, 144
- Holvoet Axel 144
- I**lij W.S. 59
Ingarden Roman 144
- J**adacki Jacek Juliusz 145
Jagodzińska Edyta 145
Janus Elżbieta 150
Jaworski Michał 145
Jedynak Stanisław 14
Jędrzychowska Maria 83, 145
Jędrzejko Ewa 36, 145
Jodłowski Stanisław 9, 11, 35, 56, 58, 59, 145
- K**ania Stanisław 145
Kant Immanuel 20
Karolak Stanisław 144, 145
Kartezjusz 20
Kasprzyk Mirosława 83, 143, 145
King Luther Martin 93
Kleszczowa Krystyna 144
Kłakówna Zofia Agnieszka 83, 145
Kłoczowski Jan 144
Kotakowski Leszek 146
Komorowska Ewa 146
Konopnicki Jan 146
Kopaliński Władysław 47
Korytkowska Małgorzata 150
Koseska-Toszewa Violetta 150
Kotłowski Karol 146
Kowalczyk Stanisław 18, 146
Kowalczykova Alina 146
Kozarzewska Emilia 146
Krajewski Władysław 150
Kram Jerzy 148
Kraśniński Adam 46, 47, 146
Krąpiec Mieczysław A. 9, 18, 146
Kuhn Helmut 7, 146
Kurcz Ida 146
Kurczab Henryk 146
Kurkowska Halina 11, 55, 58, 62–63, 142, 146

Kurzowa Zofia 11, 12, 76, 79, 146,
150

Lacey Alan Robert 146

Lakoff Robin 23

Laskowska Elżbieta 146

Laskowski Roman 11, 48

Leibniz Gottfried 20

Lena Marguerite 146

Lewandowski Theodor 146

Lewińska Aneta 148

Lipiec Józef 146

Lotze Herman 13

Lyons John 11, 50, 56, 57, 69, 146,
147

Łuczynski Edward 23, 24, 147

Maćkiewicz Jolanta 11, 23, 24, 27, 62,
65–66, 147

Marciszewski Witold 146

Marciszek Piotr 146

Marciszek Teresa 146

Markowski Andrzej 11, 50, 62, 63–64,
68, 69, 142, 147, 148

Martens Ekkehard 143

Matuszewicz Czesław 147

Mayenowa Maria Renata 35, 36, 63,
150

Meier Jörg 147

Mickiewicz Adam 99

Milewski Tadeusz 147

Miodunka Władysław 147

Mirowicz Anatol 9, 35, 147

Mrazek Halina 83, 145

Mrowcewicz Krzysztof 146

Nagajowa Maria 85, 136, 137, 147

Nagórko Alicja 147

Niemierko Bolesław 141

Nowaczyk Adam 147, 150

Nowakowska-Kempna Iwona 145, 147

Nowosielska Elżbieta 81, 145

Olszowska Gabriela 83, 143

Opara Stefan 13, 148

Orłowa Krystyna 148

Ossowska Maria 148

Ostrowska Krystyna 7, 9, 13, 14, 15,
96, 148

Ozdzyński Jan 143, 151

Pałamarczuk Ł.S. 59

Paściak Józef 144

Patrzalek Tadeusz 136, 148

Paweł św. 115, 116

Pawlak Zbigniew 19, 145

Pawłowska Regina 148

Peirce Charles 22

Piotrowski Andrzej 85, 148

Pisarek Walery 148

Pisarkowa Krystyna 148

Platon 99

Podracki Jerzy 150

Polak Krzysztof 148

Polański Edward 137, 148

Polański Kazimierz 35, 143, 144

Porayski-Pomsta Józef 146, 148, 150,
151

Potaś Marta 83, 145

Puzynina Jadwiga 7, 9, 24, 25, 133,
137, 145, 149

Racinowski Saturnin 8, 149

Ratzinger Joseph 7, 149

Reid Thomas 20

Reisel Elise 149

Rickert Heinrich 20

Rittel Teodozja 143, 149

Rogowska Ewa 148

Rytel Danuta 9, 36, 37, 38, 39, 40, 72,
149

Sagan Małgorzata 149

Saloni Zygmunt 149

Satkiewicz Halina 11, 142

Sawicka Irena 149

- Schabowska Maria 11, 52, 53, 149
Schnädelbach Herbert 143
Sękowska Elżbieta 150
Siemianowski Antoni 149
Sinica Marian 7, 150
Skorupka Stanisław 11, 53, 54, 55,
58, 62–63, 69, 146, 149, 150
Skowronek Katarzyna 149
Słodka Maria 149
Słomka Walerian 18, 149
Smith Alistair 150
Stallybrass Oliver 150
Stanosz Barbara 150
Starczewska Krystyna 150
Steczko Iwona 83, 145
Stępień Antoni B. 19, 150
Stróżewski Władysław 9, 14, 150
Strutyński Janusz 32, 75, 150
Szymczak Mieczysław 27, 149
Szymura Jerzy 150
- Ś**
Ślipko Tadeusz 150
Śniatkowski Sławomir 151
Świda Hanna 14
Świdziński Marek 149
- T**
Tarski Alfred 17, 22, 23
Terencjusz 94
Tischner Józef 144
Tokarski Jan 145, 150
Tokarski Ryszard 11, 62, 64–65, 150
Tołstoj Lew 113
Tomasz z Akwinu św. 17, 19
Tomaszewski Tadeusz 149
Tomczyk-Popińska Ewa 142
Topolińska Zuzanna 144
Toscani Oliviero 131
Trombley Stephen 150
Turczyn Ryszard 143
- U**
Ullmann Stephen 11, 56, 69
Urbańczyk Stanisław 48, 143
Uryga Zenon 148
- W**
Węglińska Maria 151
Wierzbicka Anna 9, 11, 35, 59–61,
141, 151
Wierzbicki Piotr 11, 59–61, 151
Wierchowski Józef 151
Winogradow Wiktor 59
Woleński Jan 151
Wróbel Henryk 151
- Z**
Zalewska Anna 83, 143, 145
Zaron Zofia 151
Zawadzka Jolanta 83, 141
Zgółka Tadeusz 151
Ziemia Marian 146
Ziółkowski Marek 85, 148
- Ż**
Żegleń Urszula 151

Danuta Krzyżyk

A synonymy of truthful notions – theory and practice

S u m m a r y

In her work, the author, firstly, orders and describes lexical means of expression of different kinds and degrees of conjecture (a truthful notion), taking into account the relation of synonymy between them. Secondly, she diagnoses the awareness and abilities of secondary school students in terms of truthful notions and their synonyms. Thirdly, the author indicates the justifiability of the existence of truthful notions in the school practice, the stages of teaching, and the thematic circles.

The realization of the aims given constitutes the content of the chapters in this work, as well as their parallel structure. In each chapter, the author starts with theoretical considerations on subsequent problems (Chapter I – truth from the perspective of various scientific fields, Chapter II – epistemic modality, truthful notions in the language system, Chapter III – definitions and classification of synonyms, the synonymy of truthful notions, Chapter IV – truthful notions in school curricula and Polish lessons) to, subsequently, in the light of the above-mentioned, present the results of the research conducted (Chapter I – a linguistic picture of truth in secondary school students' expressions, Chapter II – the respondents' knowledge of truthful notions, their meanings and functions in expressions, Chapter III – the synonymy of truthful notions in students' language, and/or didactic implications (sets of exercises and lesson plans for primary, gymnasium and secondary school students).

Danuta Krzyżyk

Synonymie des notions des valeurs de vérité — théorie et enseignement

R é s u m é

Dans son étude l'auteur en premier lieu ordonne et décrit des moyens lexicaux d'expression de la possibilité de plusieurs types et degrés (valeurs de vérité) en prenant en considération la relation de synonymie entre elles, en second lieu elle diagnostique la connaissance et l'habileté des élèves des écoles secondaires dans le domaine des valeurs de vérité et de leurs synonymes ; troisièmement elle démontre dans quelle mesure est-il juste d'introduire des valeurs de vérité dans l'enseignement scolaire, sur quels niveaux d'enseignement et en corrélation avec quels champs thématiques.

Le contenu et la structure parallèle des chapitres consécutifs de cette étude reflètent la réalisation de ces objectifs. Dans chaque chapitre l'auteur sort des réflexions théoriques sur des questions successives (I – la vérité dans la conception des représentants de différentes disciplines scientifiques, II – la modalité épistémique, les valeurs de vérité dans le système linguistique, III – les définitions et les classifications des synonymes, la synonymie des valeurs de vérité, IV – les valeurs de vérité dans les programmes d'enseignement et pendant les cours de la langue polonaise), pour ensuite présenter les résultats des études exécutées (I – l'image linguistique de la vérité dans les énoncés des élèves des écoles secondaires, II – la connaissance des valeurs de vérité par les personnes questionnées, leurs significations et fonctions dans des énoncées, III – la synonymie des valeurs de vérité dans le langage des élèves) et /ou ses implications didactiques (exercices et scénarios des leçons pour élèves des écoles primaires et secondaires – collège et lycée).

Redaktor
Magdalena Starzyk

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigała

Copyright © 2008 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1658-1

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 300 + 50 egz. Ark. druk. 10,0. Ark. wyd. 9,0.
Przekazano do łamania w sierpniu 2007 r. Podpisano do druku
w lutym 2008 r. Papier offset. kl. III, 80 g Cena 15 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego

Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

